

Dr. Pallagi Mária: Egy 1956-os egyetemista életútjának tanulságai Apám, Pallagi Sándor emlékére¹

Az előadás a Bács-Kiskun '56/60 című konferencián hangzott el, 2016. október 13-án, Kecskeméten a Városháza dísztermében.

A programot az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulójára létrehozott Emlékbizottság támogatta.

*„Ha Te elmégy, mi néma csendben álljunk,
Néma csendben, és lehajtva fejünk.
Úgy hallgassuk a hegyek kardalát,
Mely szertezengi: mi voltál nekünk...
Hogy csendes voltál, mint a szikla lelke,
De szikla-lélekként laktál velünk.”*
/Reményik Sándor: Elmély/

2015. március 3.: a kiskunfélegyházi kórház borzalmas, emberi méltóságot súlyosan sértő viszonyai között mintegy másfél éves szenvedés, megalázó kiszolgáltatottság után elhunyt Édesapám. Sokszor mondogatta: „ennél még a börtönben is különb sorom volt”.² Próbáltunk Apám számára elviselhetőbb körülményeket teremteni – a magyar egészségügy jelen helyzetében ez nem könnyű. Az idő előrehaladtával pedig állapotának romlása sajnos már nem tette lehetővé hazahozatalát. Így attól is megfosztott, hogy szerettei körében távozzon a földi világból. Magányosan kellett indulnia a „nagy útra” valamikor hajnali 4 körül, anélkül, hogy elbúcsúzhattunk volna Tőle. Mire gondolhatott földi élete utolsó pillanataiban? 1956 traumája, melyről oly keveset beszélt, mennyire kötötte le gondolatait a kórházi szoba nyomasztó magányában?

1957. február 20-án kezdődött Apám 19 hónapos szabadságvesztése Miskolcon. A két börtön – a félegyházi kórház és Miskolc között volt azonban egy alapvető különbség: Miskolcon 1957-58-ban legalább a szabadulás reménye vigaszt jelenthetett. Mintegy 60 évvel később azonban már ebben sem bizakodhatott. Nyilvánvaló volt Apám számára, hogy útja innen már máshová vezet.

¹ Kutatásaimat az 1956-os Emlékbizottság támogatja. Köszönettel tartozom Édesapám egykori miskolci diáktársai közül Dornbach Gyulának, Renn Oszkárnak, Szij Zoltánnak, az ÁBTL-ben Orgoványi Istvánnak, Soós Viktor Attilának (Nemzeti Emlékezet Bizottsága), Kis Józsefnek (Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár) és Kőmíves Tibornak (Miskolci Egyetem Levéltára).

² Apám nem panaszkodott, csendes beletörődéssel vette tudomásul sorsát. Volt már benne gyakorlata...

1956 ősze, Miskolc, Nehézipari Műszaki Egyetem³. Apám negyedéves kohómérnök hallgatóként kezdte a szemesztert – ötödéves lett volna, de az 1955-ös oroszkönyv égetés miatt társaival – többek között későbbi cellatársával, Szíj Zoltánnal⁴ együtt – fegyelmi eljárás során két szemeszterre kizárták az egyetemről.⁵ Október 22-én délután az egyetemi Diáksparlament, amelynek Édesapám a másnapi választásokon vezetőségi tagja lett, nagygyűlést tartott a nagyelőadóban. A negyedik évfolyam követelése alapján megfogalmazták az egyetem 11 pontját.⁶ Bizonyos tekintetben a miskolci '56-os események nyitánya is volt ez. Hogyan élt tovább e nap, és a folytatás Apám emlékezetében? Október 25., amikor Édesapám Miskolc belvárosában volt, ahol látta a Diósgyőr felől érkező munkásokat, kitelefonált az egyetemre, hogy jöjjenek az egyetemisták és kísérik a tüntetésre igyekvőket Egyetemvárosba a nagygyűlésre. *„Bementünk a városba, hogy megnézzük, egyáltalán mi történik. Mikor a villanyrendőrhöz értünk, elnéztünk a színház felé, akkor láttam, hogy jönnek a diósgyőriek. Volt a Szinva-hídnál egy telefonfülke, kiszóltam az egyetemre. Fogalmam sincs, hogy kivel beszéltem. Az egyetemi DISZ-bizottságot kértem a telefonközponttól, mert tudtam, hogy a Diáksparlament tagjai ott szoktak tartózkodni. Dornbach Gyulát⁷ akkor még nem ismertem, lehet, hogy vele beszéltem. Azt mondtam a telefonba, hogy fejezzetek be mindent, szedjétek össze a hallgatókat, és jöjjetek be a városba, hogy ezzel a tömeggel találkozzatok. Aztán odaálltam a tömeg elére, az első sorba, és Hejőcsabánál találkoztunk az egyetemistákkal: jöttek hatos-nyolcas sorokban, és együtt mentünk ki az egyetem elé.”*⁸ *Este a társaim hívtak, hogy menjek velük, mert a nyomdánál nagy tömeg van. Tehergépkocsin odamentünk. A nyomdánál azt akarta elérni a tömeg, hogy a követeléseiket rendkívüli kiadásban adják ki. A társaimmal együtt odaálltunk a nyomda*

³ A miskolci 56-os eseményekről ld. legújabban Kis József: *Miskolc 1956*. Miskolc, 2016. valamint *60 éve őrzött forradalmi emlékek a Miskolci Egyetemen. Visszaemlékezések az 1956-os forradalomra és következményeire*. Szerkesztette: Kőmíves Tibor. Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum. Miskolci Egyetemi Kiadó, 2016.

⁴ 1956. október 23-án a Diáksparlament elnökhelyettesévé választották. A forradalom idején a Diáksparlament elvi csoportjának tagjaként irányította a hallgatók munkáját. A Renn Oszkár és társai per III. rendű vádlottja volt.

⁵ Az oroszkönyv égetésről szóló dokumentumokhoz ld: ÁBTL (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára) Vizsgálati dosszié, Dornbach Gyula és társai. ÁBTL – 3.1.9 – V – 145086/118-120, 403-404, valamint a 8472-10 R. 1955 sz. fegyelmi határozatait. Miskolci Egyetem Levéltára. Diáksparlament gyűjtemény.

⁶ Miskolci Egyetem Levéltára. Diáksparlament gyűjtemény. In: *Mi Egyetemünk*, 1956. október 24., 4. évf. 17. sz. 1. old.

⁷ Október 23-án a Diáksparlament elnökhelyettesévé választották. Október 25-én az egyetemi nagygyűlés egyik szervezője, a Diáksparlament nevében ő üdvözölte a tömeget. Október 26. és november 1. között a hírcsoport egyik vezetője lett, majd november 1.-től a Diáksparlament elvi csoportjának tagjaként irányította a hallgatók munkáját. November 4-e után az egyetemi MEFESZ vezetőségi tagja lett.

⁸ Édesapám visszaemlékezése.

ajtajához és csillapítani kezdtük a tömeget azzal, hogy legyenek nyugodtak, rövidesen kinyomják a követeléseiket. Aznap este kb. tíz órakor visszamentem az egyetemre és lefeküdtem.”⁹

Október 26-án a kora reggeli órákban az a hír érkezett az egyetemre, hogy a pályaudvart megszállták szovjet csapatok. A Diáksparlament az orosz nyelvi lektorátussal azonnal röplapokat készíttetett, melyeket Édesapám néhány hallgatótársával próbált eljuttatni az oroszokhoz. „Megbízást kaptam Fekete Simontól¹⁰, hogy menjek át az orosz lektorátusra, ott van már három hallgató, majd ott megtudom, hogy mit kell csinálnom. Többet nem is mondott. Átmentem az orosz lektorátusra és akkor telefonon tájékoztatott, hogy egy orosz nyelvű röplapot kell csinálni, melynek a szövegét is megmonda, és hogy azt stencillel 300 példányban készítsük el. A röplap szövegét is telefonon közölte velem: szovjet katonák és tisztek, ne harcoljatok a magyar nép ellen. A szöveg többi részére már nem emlékszem. Ezután gépkocsival elvittük az említett röpcédulákat a Gömöri pályaudvarra, de ott nem találtunk szovjet katonákat, ezért a Tiszai pályaudvaron is megnéztük abból a célból, hogy átadjuk az említett röpcédulákat, de ott sem találtunk szovjet katonákat, így visszamentünk az egyetemre, ahol a Diáksparlamentben átadtuk a röpcédulákat.”¹¹

Édesapám 26-án este 8 körül Fekete Simonnal és Renn Oszkárral¹² a megyei munkástanács elnökével tárgyalt. Fegyverviselési engedélyt és fegyvereket kaptak.

„26-án este szólt nekem Fekete Simon, hogy menjünk át vele a megyei Munkástanácsra, ahonnan kb. 8-10 fegyvert fogunk az Egyetemre vinni. Feketével és még két hallgatóval mentünk el a fegyverekért. Amikor elmentünk a megyei Munkástanácsra, akkor kb. este 8 óra lehetett. A Munkástanácson Fekete Simon tárgyalt bent, mi addig kint várakoztunk rá. Kb. fél 12 lehetett, amikor eljöttünk a Munkástanácsról. 10 darab fegyvert hoztunk el onnan és

⁹ Jegyzőkönyv Pallagi Sándor kihallgatásáról 1957. február 20-án. B.M. BAZ. Megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya, Miskolc. Szigorúan titkos! ÁBTL – 3.1.9 – V – 145086/154.

¹⁰ A Diáksparlament elnöke. Szerepe elsősorban október 26-a után nőtt meg, amikor a Diáksparlament a város, sőt a megye szinte egész területén látott el szervezési és rendvédelmi feladatokat. A forradalom leverése után, november közepén Kanadába menekült. Apámék tudták, hogy már nem vonható felelősségre, ezzel is magyarázható, hogy a vallomásokban neve gyakran szerepel.

¹¹ Jegyzőkönyv Pallagi Sándor kihallgatásáról 1957. február 20-án. B.M. BAZ. Megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya, Miskolc. Szigorúan titkos! ÁBTL – 3.1.9 – V – 145086/154.

¹² A forradalom idején a Diáksparlament hírvivőjeként, majd képviseleti csoportjának vezetőjeként tevékenykedett, valamint az elvi csoportjának tagjaként irányította a hallgatók munkáját. 1957. február 20-án tartóztatták le, majd a Diáksparlamenti vezetők perében I. rendű vádlott lett.

vittünk el az Egyetemre. Géppisztolyt, fegyvert és pisztolyt. Fekete Simon utasított, hogy egy fegyvert tartsak magamnál. Ez a géppisztoly november 4-ig maradt nálam.”¹³

„11 felé volt vége a Rozgonyival folytatott megbeszélésnek. Akkor mondták: Gyerekek, indulni visszafelé, mert el kell hozni a fegyvereket, nehogy a nép kezére kerüljenek. Záhonyi¹⁴ vezetésével két nagy kék autóbusszal nyomban indultunk is a Tizeshonvéd utcai laktanyához. Annyira tudom, mert ott mentünk el a zeneiskola mellett, és ott volt felakasztva a kihalt éjszakában a két ember. Én halottat nem láttam azóta sem, meg azelőtt sem. Ott volt felakasztva a Gáti meg Freimann, akit ártatlanul meglincseltek, mert tett egy megjegyzést... Éjjél felé, így lehetett valahogy. A laktanyában ezekben a napokban csak az őrség volt, mert az ávósok 21-e, tehát vasárnap óta Szegeden voltak. Éppen ezért, mert Szegeden kezdtek először mozgolódni 16-án az egyetemisták. De az események gyorsabbak voltak, és az ávósok Szegeden ragadtak... Brúnó ezt az őrséget engedte haza, saját maga írta alá a szabadságos papírt, és engedte őket szélnek... Ott a kutya se maradt. A fegyvereket mind elhoztuk.”¹⁵

Október 27-én Apám társaival a Miskolc környéki falvakat járta végig, hogy segítsenek a munkástanácsok és nemzeti tanácsok megalakításában. „Az ÁVH-nak volt egy autója: kívül Pobjeda, belül azonban nyolchengeres Vauxhall-motor volt benne, és az alját leólmózták. Üldöző kocsik voltak. A főosztályon találtuk meg 27-én. Beültünk a kocsiba, de nem volt meg az indítókulcs hozzá. Magyar Ottó kibontotta az indítóvezetékét és rövidre zárta a madzagot. A Vasgyárnál volt egy zöldségbolt – hogy ezt honnan tudta Ottó, nem tudom. Oda mentünk ki, mert annak az ávós őrmesternek a felesége volt ott a boltban az eladó, aki a sofőrje volt ennek a kocsinak. Kérdeztük a nőtől, hol laknak. Mármint a nő és a férje. Megmondta a hejőcsabai címüket. Kimentünk onnan Hejőcsabára, a szivar jött félcipőben, akarta már húzni a csizmát, halálra sápadt, mondtuk, ne hülyéskedjen, nem akarunk mi magától semmit. Adja ide a slusszkulcsot, mert a kocsija itt van nálunk. Ott áll kinn. Nagyon megkönnyebbült. Attól kezdve volt kulcs az autóhoz. Molnár Kálmánnal, Buczkó Jánossal, Persik Lajossal és Magyar Ottóval jártuk ezzel a kocsival a településeket: Sátoraljaújhely, Sajóecseg, Sajóvámos, László-tanya. Hogy ne legyen atrocitás. Hogy kezdjenek el dolgozni. Mert az nem

¹³ Pallagi Sándor kihallgatási jegyzőkönyve. 1957. július 26. MNL BAZML XXV. 21/b. 1720/1957. Apám esetenként az egyetem belső őrségébe is be volt osztva, ez is indokolta, hogy volt nála fegyver.

¹⁴ Záhonyi Brúnó, 1956-ban honvéd alezredes, a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Katonai Tanszékének tanszékvezetője.

¹⁵ Édesapám visszaemlékezése.

a mi dolgunk, hogy ki mit csinált Rákosi alatt. A fiúk közül senkit sem kaptak el. Persik meg Buczkó még a tárgyalásunkon is tanúskodtak. Semmit sem tudtak meg a csoportunkról.”¹⁶

A Diákszövetkezetben döntés született arról, hogy az egyetemre szállítják az Államvédelmi Hatóság Megyei Főosztályának épületéből az operatív belső felderítő osztály dokumentumait. Édesapámnak ebben aktív szerepe volt. Az iratokat a III. diákszálló 14-es számú földszinti szobájában helyezték biztonságba. Az áttanulmányozott dokumentumokból kiderült, milyen mértékben tartotta megfigyelés alatt az egyetemet az Államvédelmi Hatóság: „27-én este a Főosztály épületében voltam. Szombat volt. Én éppen az aulában tartózkodtam és egy ismeretlen hallgató jött oda hozzám, kezében volt Fekete Simontól a megbízólevél. Arra kért engem, hogy menjünk a Főosztályra az Egyetemre vonatkozó iratokért. Pobjeda kocsival mentünk hárman a Főosztályra. A Főosztályra én nem mentem be, az autóban maradtam. Társaim kb. 30 perc múlva érkeztek vissza és 6-8 dossziét hoztak magukkal. A dossziékat nem néztem meg, csak az Egyetemen láttam a dossziéból egy félíves papírt, amin az volt, hogy Terplán Zénó egyetemi rektorhelyettes levelezését 6 hónapon keresztül figyelni kell. Azt a személyt, aki szólt nekem, hogy menjek vele a Főosztályra, Fekete Lajosnak hívták. Utólag tudtam meg a nevét.”¹⁷ „Október 28-án vasárnap délután 5 óra felé Fekete Lajos másodéves gépész szólt nekem, hogy menjünk az ÁVH-ra, mert még vannak ott iratok, melyek az egyetemre vonatkoznak, és ezeket el kellene hozni. Pobjedával lementünk a BM. Főosztályhoz, felmentünk a negyedik emeletre. Ott az egyik szobából Fekete Lajos kihordta a dossziékat és magnetofonszalagokat. A dosszié kb. 8-10 darab lehetett. Az ÁVH titkos anyagát az egyetem E/III-as épületébe vittük.”¹⁸

Édesapám október végén élelemért ment Tiszakarádra: „Október vége felé Tiszakarádon voltam kint élelemért. Előzőleg egy férfi telefonált be onnan Miskolcra, hogy a községben élelem van összegyűjtve az Egyetem részére, és hogy menjünk ki érte. Két teherautó élelmet hoztunk be a községből. Az élelmet a község lakói gyűjtötték össze a számunkra.”¹⁹

¹⁶ Édesapám visszaemlékezése.

¹⁷ Pallagi Sándor kihallgatási jegyzőkönyve. 1957. július 26. MNL BAZML XXV. 21/b. 1720/1957.

¹⁸ Jegyzőkönyv Pallagi Sándor kihallgatásáról, Miskolc, 1957. július 26. B.M. Borsodmegyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya, Miskolc. ÁBTL – 3.1.9 – V – 145086/158-163.

¹⁹ Pallagi Sándor kihallgatási jegyzőkönyve. 1957. július 26. MNL BAZML XXV. 21/b. 1720/1957.

A forradalom napjaiban az igaz emberség számos megnyilvánulására volt példa. A Sátor-hegység északi részén, az erdő mélyén található László-tanyán Édesapámék is megmentették többek – az akkori „kivételezettek” – életét. A párt Központi Vezetőségének volt itt ugyanis különlegesen kezelt üdülője: *„Az üdülőt Rákosi építtette, csak kivételezett emberek kerülhettek oda. A forradalom kitörésekor 10-12 család tartózkodott éppen ott, és féltek, hogy a nép majd nekik esik. Nem tudtak hazamenni Pestre. A mi őrségünk helyezte őket biztonságba.”*²⁰

A Diákpárlament legfontosabb szerepét a Miskolci Egyetem Tanácsa 1991 októberében a szavakkal méltatta: *„Kiemelt tisztelet és köszönet illeti a Diákpárlament vezetőit, akik a forradalmi ifjúság élére álltak, higgadt, megfontolt magatartásukkal nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy az egyetemen és a városban az események a lehető legkisebb véráldozatot követeljék. A város és polgárai ekkor fogadták be igazán az egyetemet, ekkor talált egymásra város és diákság.”*

Édesapám a szovjet csapatok november 4-i támadását követően, november 6-án hazautazott Kiskunfélegyházára a szüleihez. 1957. január 5-én tért vissza az egyetemre, hiszen az oktatás októberben félbeszakadt, le kellett zárni a szemesztert. Február 20-án vizsgára készült a tanulószobában, amikor megszállták az egyetemet a pufajkások. Onnan rángatták ki ütlegetések kíséretében Édesapámat és terelték társaival az előadókba. Ennek előzménye egy provokáció volt. Február 20-án reggel kitűztek az egyetem tanulmányi épületére egy hatalmas vörös zászlót. Erre a diákok válasza sem maradt el: a diákszálló ablakaiból vörös rongyokat, ruhadarabokat, sportmezeket, vörös zománcozott lábasokat, éjjeli edényt, paprikás szalonnát lógattak ki tiltakozásul. Renn Oszkár Szíj Zoltánnal²¹ és még néhány idősebb hallgatóval végigjárta a diákszállókat, hogy figyelmeztessék a hallgatókat, hogy ez előre megtervezett provokáció, vegyék be a piros holmikat. Néhány óra múlva, délután kettő körül jött a hatalom válasza: ponyvázott teherautók érkeztek tömve pufajkás fegyveresekkel, akik katonai szervezettséggel szállták meg az egyetemet. A folyosókra érve a hallgatókat a főépület két előadótermébe terelték, ahol előre elkészített jegyzékekből kb. 120 hallgatót és oktatót szólítottak ki. Őket folyamatosan kísérték át a karhatalmisták a III. diákszálló épületének

²⁰ Édesapám visszaemlékezése. Kezdeményezésére sor került motorizált hírvívó egység, valamint élelmezési csoport megszervezésére is.

²¹ A megtorlás kegyetlenségéről, a szabadulásig eltelt időről ld. Renn Oszkár: Ellenőrzötten című kötetében a BÖRTÖNÉLET 1957-58 című fejezetet. Miskolc, Felsőmagyarország Kiadó, 2002. 11-87. illetve Szíj Zoltán: 1956 – Vágyak és Valóság. 60 éve őrzött forradalmi emlékek a Miskolci Egyetemen. Visszaemlékezések az 1956-os forradalomra és következményeire. Szerkesztette: Kőmíves Tibor. Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum. Miskolci Egyetemi Kiadó, 2016. 102-105.

szobáiba. A bántalmazások már itt elkezdődtek. Az elfogottakat a karhatalmisták a szobákban arccal falhoz állították, és gumibottal verték őket. A hármashatásos épület emeletéről az összevert hallgatókat, oktatókat a pufajkások kísérték-húzták le a lépcsőfeljáróhoz farral állított ponyvás teherautóig, melyre gumibottal „segítették fel” őket. A járművek a volt ÁVH épületének udvarára érkeztek. A hallgatóknak a teherautó platójáról leugrálva kellett az őket váró karhatalmisták gumibotos sorfala között végigszaladniuk az udvarra nyíló ajtóig, miközben zuhogtak fejükre, vállukra és hátukra az ütések, rúgások érték egész testüket. A „kezelések” az épületben is folytatódtak – válogatott kegyetlenséggel. Majd elkezdődtek a kihallgatások – folyamatos fizikai bántalmazások kíséretében. Másnap reggel elkezdődött Apámék elosztása az épület alsó szintjein lévő börtöncellákban. A letartóztatottak hetekig nem értesíthették hollétükről a hozzátartozóikat. Az egyetemről sem várhattak segítséget. Édesapám erre így emlékezett: *„Az én szerencsétlen anyám elment Sályihoz,²² mert nem tudta senki, hogy hol vagyunk, csak azt, hogy „bent”. Mondták azt is, hogy Szibériába vitték bennünket, meg hogy már nem is élünk... Anyám kétségbeesésében ment a rektorhoz, és az azt mondta neki: Asszonyom, a fiúk bünt követtek el, bűnhődniük kell érte! És akkor azt mondta az édesanyám, hogy ő nem azért jött, hogy a segítségét kérje. Amit csináltak, csináltak... De hol vannak? Hol? Az egyetem, amelynek nevében írta azt a levelet a múlt év végén, hogy január 14-én kezdhettek a félévet, csak tudhat valamit... Csak azt mondja meg, hogy hol vannak. Sályi nem mondta meg. És magyar ember nem akadt, aki megmondta volna. Az orosz városparancsnok mondta meg édesanyámnak, mert szerencsétlen oda is elment kínjában. Hogy ott vannak szemben. Mert az orosz parancsnokság a Rudolf-laktanyában volt, szemben a volt ÁVH épületével, és a tiszt átmutatott, hogy ott vannak, asszonyom, a gyerekek, és nyugodjék meg, majd a magyar hatóságok...”²³*

A magyar hatóságok... Rájuk lehetett számítani...

Édesapámat 1957. március 14-én Kistarcsára internálták²⁴, majd június 17-én visszaszállították Miskolcra, és letartóztatták a Politikai Főosztályon.²⁵ Az ügyészség 1957. június 21-én rendelte el a nyomozást: *„Dornbach Gyula, Tóth Tihamér, Pallagi Sándor és Székely János az ellenforradalom ideje alatt a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen*

²² Sályi István az egyetem rektora volt már 1955-ben is, amikor Apámékat az oroszkönyv égetés miatt kizárták az egyetemről. Ő írta alá a fegyelmi határozatot.

²³ Édesapám visszaemlékezése.

²⁴ B.M. Borsodmegyei Rendőrfőkapitányság, Miskolc, Szám: 944-P-6/1957. Tárgy: Pallagi Sándor közbiztonsági őrizetes gyűjtőfogházba való szállítása. ÁBTL – 3.1.9 – V – 145086/170.

²⁵ B.M. Borsodmegyei Rendőrfőkapitányság, Miskolc, Szám: 944-P-6/1957. Tárgy: Pallagi Sándor közbiztonsági őrizetének megszüntetése. ÁBTL – 3.1.9 – V – 145086/170.

megalakult Diákszemélyiség ellenforradalmi bandájában aktív tevékenységet fejtettek ki a Magyar Népköztársaság törvényes rendje ellen.”²⁶

Az elsőfokú tárgyalásra 1958. január 3-án Miskolcon került sor. *„1958. január 3. Elsőfokú ítélet a „diákszemélyiségi vezetők” perében. Miskolc, megyei bíróság Koharek József tanácsa: részben zárt tárgyaláson elsőfokú ítélet Renn Oszkár hallgató és társai perében.*

Népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvétel büntetésében.

Tóth Tihamér V. rendű és Pallagi Sándor VI. rendű vádlottat²⁷ külön még államtitok sértés büntetésében²⁸, [...]

Pallagi Sándor VI. rendű vádlottat 3 évi börtönre mint főbüntetésre, mellékbüntetésül 3 év egyes jogoktól való eltiltásra és fél rész vagyonekbezárással ítélik.

A súlyosbító körülmények: A bíróság a büntetés kiszabásánál súlyosbító körülményként vette figyelembe azt, hogy a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Diákszemélyisége az egész megyére kiterjedően végezte romboló tevékenységét. Minthogy először itt szövegezték meg a követelési pontokat, ezért elindítója volt a megyében a követelési pontok szerkesztésének. A Diákszemélyiség követelési pontjai a sajtóban megjelentek és ezen pontokra például szolgáltak. Bár a vádlottak ebben nem vettek részt, azonban a Diákszemélyiség terhére írandó az is, hogy ők kezdeményezték a nemzeti tanács²⁹ megalakulását is. A bíróság a vádlottaknál konkrétan figyelembe vette, hogy valamennyien többirányú ellenséges tevékenységet hajtottak végre.”³⁰

Édesapámék az elsőfokú ítélet után a váci börtönbe kerültek. 1958. szeptember 10-én volt a másodfokú tárgyalás Budapesten: *„1958. szeptember 10. Másodfokú ítélet a „diákszemélyiségi vezetők” perében. Budapest, a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága Lakatos Imre tanácsa: másodfokú ítélet Renn Oszkár és társai perében.*

²⁶ MNL BAZML XXV. 21/b. 1720/1957.

²⁷ Hogy a korabeli perekben ki hányadrendű vádlott volt, az is érdekes. Szij Zoltán erről: „Hát abban a perben, amit velünk csináltak, egy csomó olyan ember volt, hogy olyan alapon az egyetem kétezre hallgatója közül ezernyolcszázat perbe foghattak volna... Mert ahogyan te voltál az elsőrendű vádlott, lehattál volna hetedrendű is.” Szintén jellemző a korabeli viszonyokra, hogy Édesapám kezdetben a Dornbach Gyula és társai ügy II. rendű vádlottja volt, majd ügyüket a Renn Oszkár és társai ügyhöz csatolták, ahol VI. rendű vádlott lett.

²⁸ Az ÁVH titkos iratainak egyetemre történt elszállítása miatt.

²⁹ Helyesen: Megyei Munkástanács.

³⁰ A Koharek Tanács B. 1720 /1957/ számú ítélete. Miskolci Egyetem Levéltára. Diákszemélyiségi gyűjtemény.

A megyei bíróság ítélete ellen perorvoslatot jelentettek: az ügyész valamennyi vádlott terhére a büntetés súlyosbítása végett, a vádlottak és védőik pedig felmentés illetve enyhítés végett jelentettek be fellebbezést.

Népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvétel bűncselekménye miatt indított bűnügyben a miskolci megyei bíróság ítéletét az alábbiak szerint változtatja meg:

V.r. Tóth Tihamér és VI. r. Pallagi Sándor vádlottak cselekményét egységesen a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvétel büntetnének minősíti, a még külön is az államtitok megsértésének büntette szerinti minősítést mellőzi.

Az ekként minősített bűncselekmény miatt [...]:

Pallagi Sándor VI. rendű vádlott börtönbüntetését 1 évi és 2 hónapi börtönre, egyes jogoktól való eltiltását 1 évre leszállítja, vagyonekobzása mértékét pedig 500 forintban állapítja meg.

A kiszabott börtönbüntetést valamennyi vádlottnál az előzetes fogvatartással teljes egészében kitöltöttnek veszi.”³¹

Így szabadult Édesapám 19 hónap után 1958. szeptember 11-én. Börtönből való szabadulása azonban korántsem jelentett számára valós szabadságot. Semmilyen értelemben sem. Bizonytalanság, félelem, a civil életbe való visszalépés nehézségei, megpróbáltatások, megaláztatások, elutasítások, melyekkel az '56-os, akkor ellenforradalmároknak titulált fiataloknak szembesülni kellett. A forradalom leverése után évfolyamtársai egy részéhez hasonlóan külföldre távozhatott volna, ahol az egykori diáktársak közül jó néhányan szép karriert futottak be, ő azonban úgy érezte, semmi olyat nem követett el, ami miatt el kellene hagyni hazáját.

Barátaival, forradalmár társaival 1958. december 31-én még egyszer találkoztak Mátraszentimrén. E – sokáig utolsó – találkozás szépségeiről, fájdalmairól, a jövő miatti aggodalomról Renn Oszkár meghatóan emlékezett meg *Ellenőrzötten* című kötetében. *Mátraszentimre 1958-59* című írásában a törékeny szabadság érzését és a mély csalódást is megfogalmazta: „A szabadulás utáni három hónap láthatóan megviselte a kétévi

³¹ A Legfelsőbb Bíróság Lakatos tanácsának fellebbezési tárgyaláson Bf. VIII. 1866 /1958/ számú ítélete. Miskolci Egyetem Levéltára. Diákszemle gyűjtemény.

megpróbáltatást már megszenvedett fiatalokat, akik talán valami egészen mást vártak a visszakapott szabadságtól. [...] Amikor reggel a busznál búcsúzkodtak, ismét ráült a társaságra a szorongás: biztos, hogy nem jelenti fel őket senki újabb szervezkedés miatt? Tudták, hogy kisebb dolgokért is meghurcoltak már embereket. Azt is tudták, bár ki nem mondták, hogy így többé nem jönnek össze. Kerülték az újabb találkozás időpontjának megemlítését is. Tele voltak félelemmel.”³²

Apám 1958. október 9-én nyert felvételt az Apci FÉMTERMIA vállalat dorogi kísérleti üzemébe, ahol előbb mint kohómunkás, később mint csoportvezető dolgozott. A megerőltető fizikai munka következtében Dorogon súlyos tüdőgyulladást kapott, melyből csak hosszas (hetekig tartó) lábadozás után épült fel. 1959. október 1.-én vállalati érdekből áthelyezték a FÉMTERMIA apci kísérleti magnézium üzemébe csoportvezetőnek. 1960 júniusában egy beinduló kísérleti elektromos üzem vezetésével bízták meg. Ez idő alatt Magyarországon addig ismeretlen gyártási eljárás kikísérletezésével foglalkozott, ami jelentős megtakarítást eredményezett. Fenti témával kapcsolatosan a Kohászati Lapok 1961. évi 11. számában tudományos értekezése jelent meg. Amint a FÉMTERMIA Vállalat 1961. november 24-i levelében Apám későbbi munkahelyét, a Bányászati Berendezések Gyárát informálta: „Mivel Pallagi Sándornak iskolai végzettségén keresztül az átlagosnál magasabb szakképzettsége van, igyekeztünk a képzettségének megfelelő feladatokkal megbízni. Így tevékenyen belefolyt a vállalatnál előforduló szerkesztési munkálatokba, majd az egyes gyártmányok technológiájának kidolgozásába. Meglátásaink alapján munkáját igyekezett odaadón végezni, amit igazol az is, hogy az egyik kemenceegységünkönél a kísérleti munkálatokat önállóan végezte el jó eredménnyel. [...] A vállalatnál indított szakmai oktatásnál, mint előadó működött közre.”³³

1960-ban szülővárosában, Kiskunfélegyházán házasságot kötött Édesanyámmal, e sorok írója 1971-ben született. 1961-ben Anyukámmal hazaköltöztek Apról Kiskunfélegyházára, ahol Apukám a Bányászati Berendezések Gyárában kezdett dolgozni diszpécserként majd szerszámszerkesztőként. A félegyházi élet sem indult nehézségek nélkül, Édesanyám szeretett volna belgyógyászként elhelyezkedni, de áhított állását másnak adták. Így fül-orr-gégész lett. Hosszú éveknek kellett eltelnie, mire lakáshelyzetük is megoldódott, addig a Gégészet épületében az ügyeletes szobában éltek. 1964-ben Édesapám az Alföldi Műanyagfeldolgozó Vállalatnál – a későbbi Villamosszigetelő és Műanyaggyárban – folytatta a munkát

³² Renn Oszkár: Ellenőrzötten. Miskolc, Felsőmagyarország Kiadó, 2002. 103-105.

³³ A FÉMTERMIA Vállalat levele a Bányászati Berendezések Gyára MSZMP titkárának 1961. XI. 24-én. Tárgy: Információ adás. Szám: 162/1961. Aláíró: Németh Dezső, párttitkár. A levél a család – szerző – tulajdonában van.

szerszámszerkesztőként. Közben – 1963-ban – Szegeden elvégezte a Gépipari Technikumot, mivel akkor még nem engedték, hogy befejezze egyetemi tanulmányait Miskolcon. Amint korabeli dokumentumok sora is bizonyítja, ez csak hosszas procedúra után sikerült. Édesapám 1958-ban „természetesen” hiába kérvényezte az Egyetemen tanulmányai folytatásának engedélyezését, a dékán elutasítása 1958. augusztus 21-i keltezésű.³⁴ Mindennek előzménye Csömöri Béla, Tanulmányi Osztályvezető Apámnak 1958. június 7-én írott levele: „Értesítem, hogy a Művelődési Miniszter 129/ 1958. /M.K.7./ M.M. számú utasítása értelmében a megszakított egyetemi tanulmányok folytatására engedélyt kell kérni. [...] Felhívom, hogy amennyiben egyetemi tanulmányait folytatni kívánja, erre vonatkozó kérését 1958. július 15-ig írásban terjessze be az illetékes Kar dékánjához. [...] Felhívom a figyelmét, amennyiben fenti határidőig továbbtanulási kérelmének benyújtását elmulasztja, úgy tudomásul vesszük, hogy tanulmányait nem kívánja folytatni és az egyetem névsorából töröljük.”³⁵ Különösen „emberséges” a Tanulmányi Osztályvezető következő megjegyzése: „Amennyiben a megszakítás időtartamára munkát vállalt, a kérvényben beosztását, valamint munkahelyének nevét és címét közölje.” Munkát vállalt... Édesapámék 1958 nyarán a másodfokú tárgyalást várták... Ezt az egyetemen pontosan tudták. Ennek ellenére – illetve éppen ezért – törölte őket a dékán a hallgatói névsorból.

1963. november 9-én a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Kohómérnöki Kara dékánjának írt levelében Apám ismét kérte visszavételét az egyetemre.³⁶ Kérelmében hivatkozott az Igazságügyi Minisztérium 33.860/1963. I.M.VII. számú intézkedésére, mely alapján az Elnöki Tanács 10-3/15/1963. szám alatt a büntetett előélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól kegyelemből mentesítésben részesítette.³⁷ Érdekes az előzményekről is szólni. 1963. szeptember 2-án a Miskolci Megyei Bíróság elnöke, dr. Varga János a következő levelet küldte Besze Mihálynak, a kiskunfélegyházi Vegyipari Gépgyár főmérnökének: „Pallagi Sándor ügyében hozzám írt levelére értesítem, hogy a megyei bíróság a kegyelmi kérelmet a beszerzett szükséges iratokkal együtt 1963. július 19-én az Igazságügyminisztériumhoz terjesztette fel, ahonnan ez ideig válasz nem érkezett.”³⁸ E levél

³⁴ A Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Tanulmányi Osztályának levele Pallagi Sándornak 1958. augusztus 21-én. Tárgy: Tanulmányok folytatása. 13-190/1958. Aláírás: Csömöri Béla, Tanulmányi Osztály vezető. A levél a család – szerző – tulajdonában van.

³⁵ A Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Tanulmányi Osztályának levele Pallagi Sándornak 1958. június 7-én. Ikt. sz.: 2-28/1958. A levél a család – szerző – tulajdonában van.

³⁶ Ezt megelőzően 1962. február 12-én írt kérvényt a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Kohómérnöki Karának tanulmányai folytatásának ügyében, majd ezt követően több alkalommal is. A levelek a család – szerző – tulajdonában vannak.

³⁷ A levél a család – szerző – tulajdonában van.

³⁸ A levél a család – szerző – tulajdonában van.

után Besze Mihály járt közben Apám érdekében: „Miniszter Elvtárs! Pallagi Sándor szerszámszerkesztő, a kiskunfélegyházi Vegyipari Gépgyár dolgozója 1963. február 16-án azzal a kéréssel fordult a miskolci megyei bírósághoz, hogy a B. 1720/1957. számú ítélettel kiszabott 1 év 2 hónap letöltött szabadságvesztés büntetéssel kapcsolatban az Elnöki Tanács kegyelmi mentesítési jogot gyakoroljon. A miskolci megyei bíróság Elnöke a tárgyi ügyben érdeklődő soraimra arról értesített, hogy a kegyelmi kérvényt az iratokkal együtt f. év július 19-én az igazságügyi minisztériumba felküldötte. Mivel a kegyelmi mentesítési kérelem beadása óta közel 8 hónap múlt el, Pallagi Sándor hozzám fordult, úgyszint mint a vállalat főmérnökéhez, úgyszint mint országgyűlési képviselőhöz. Ezek előrebocsátása után arra kérem Miniszter Elvtársat, szíveskedjék engem tájékoztatni az irányban, hogy a tárgyi kegyelmi mentesítési ügy ez idő szerint milyen elintézési stádiumban van, illetve mikorra várható annak végleges elintézése.”³⁹

A kérelem elbírálásához Édesapám munkahelyeitől is véleményt kértek – persze döntésüket ez nem befolyásolta érdemben... A Vegyipari Gépgyár a következő jellemzést küldte: „[...] Vállalatunknál 1961. V. 16. óta van alkalmazásban először, mint diszpécser, majd mint szerszámszerkesztő végezte munkáját. Munkája ellen ezen idő alatt kifogás nem merült fel, jó szakmai felkészültséggel rendelkezik, munkáját nagy szorgalommal és becsületesen látja el vezetői közmegelegedésére. Politikailag jól tájékozott [...]. A vállalat vezetőségének javaslata alapján a Szeged-i Gépipari Technikum IV. éves tanulója levelező tagozaton. Javasoljuk kegyelemben való részesítése után, hogy eddig végzett munkája alapján tanulmányainak folytatását az Egyetem engedélyezze.”⁴⁰ 1964. március 14-i keltezésű levelében dr. Horváth Zoltán dékán tájékoztatta dr. Simon Sándor rektorhelyettest, hogy engedélyezte Apámnak egyetemi tanulmányai folytatását. A levélből az is kiderül, hogy a dékán milyen feltételeket írt elő. A felvételi vizsgák határidejét 1964. szeptember 1.-vel jelölte meg. Matematikából szigorlatot kellett tenni Apámnak, valamint politikai gazdaságtan III-ból vizsgázni. Ezek letétele után a IV. évfolyamra iratkozhatott be. Apám leckekönyvéből az is kiderül, hogy szigorlatot kellett tennie fizikából és fizikai-kémiából is. A további „menetrendet” is

³⁹ Kiskunfélegyháza, 1963. október 8. A levél a család – szerző – tulajdonában van, mint ahogy Apám hivatkozott, 1963. február 16-i levele is és egy 1962. december 11-i keltezésű levél a miskolci megyei bíróságtól, dr. Koharek József aláírásával: „Kegyelmi kérelmét azzal küldöm vissza, hogy a korábbi kérelem elutasításától /1962. július 31./ számított hat hónapon belül az Elnöki Tanács rendelete folytán előterjesztést nem tehetek. 1963. februárjában adja be kérelmét, amelyet munkaadói igazolással és egyéb melléklettel lásson el. Szerezze be az egyetem igazolását, mely szerint egyetemi tanulmányait folytathatná.”

⁴⁰ A Vegyipari Gépgyár levele a Miskolci Nehézipari Egyetemnek 1963. február 16-án. Szám: 79/1963. Aláírók: Mohai Ede: szem. oszt. v. Kohut Béla: csúcstitkár, Hajba Ottó: igazgató. A levél a család – szerző – tulajdonában van.

meghatározta a dékán egyéni tanterv, illetve a 10. félévtől „normál” tanterv szerint.⁴¹ Az engedély előzménye a Művelődésügyi Minisztérium levele dr. Simon Sándor rektorhelyettesnek, melyben tájékoztatják az egyetem vezetését, hogy *Pallagi Sándor egyéni kegyelemben részesült, büntetésének joghátrányait törölték.*⁴² A Minisztérium állásfoglalását a rektorhelyettes kérte 1963. december 29-én.⁴³ A tanulmányok folytatásához Apám munkahelyétől is igazoló nyilatkozatot és javaslatot kértek. A munkahelyi pártszervezet véleménye szerint: „Pallagi elvtárs munkáját becsületesen elvégzi, politikai magatartása ellen kifogásunk nincs. Fentiek alapján javasoljuk felvételét, illetve tanulmányainak folytatását.”⁴⁴ Korábbi munkahelye, a FÉMTERMIA Vállalat is hasonlóan nyilatkozott.⁴⁵ Apám diplomamunkáját öntészet témában készítette, a kecskeméti Zománcipari Műveknél folytatott vizsgálatokat. Hosszas kálvária után így 1967. június 27-én vehette át vas- és fémkohómérnök szakos kohómérnöki egyetemi oklevelét.

Apámat nem csak a 19 hónap börtön sújtotta, tehetsége, karrierje a későbbiekben sem teljesedhetett ki. Későbbi munkahelyén, Kiskunfélegyházán a Villamosszigetelő és Műanyaggyárban több alkalommal javasolták főmérnöki kinevezését, az '56-os múlt azonban nem bizonyult jó ajánlólevélnek... Kereskedelmi és marketing főosztályvezető lehetett a legmagasabb beosztása. Amikor 1970-ben előléptetése akadályairól érdeklődött, a következő választ kapta: „Másodsorban közlöm, hogy megvizsgálták Pallagi Sándor mérnök ügyét is, aki kifogásolta, hogy talán nem méltányosan bánnak vele az előléptetéseknél és egyéb, egyéni vonatkozású dolgokban. Pallagi elvtárssal és a gyár vezetőivel is a vizsgálatot végzők elbeszélgettek. Valóban az az igazság, hogy Pallagi elvtárs nagyon jó szakember és így is tartják az üzem vezetői, sőt elképzeléseik is vannak személyét illetően, más, magasabb

⁴¹ Miskolc, 1964. március 14. 202/1964. Miskolci Egyetem Levéltára, 3877/964.

⁴² Művelődésügyi Minisztérium, Budapest, Dr. Simon Sándor elvtársnak, a Nehézipari Műszaki Egyetem rektorhelyettesének, Miskolc, Radich Tivadar osztályvezetőtől, Ügyiratszám: 305/1964. Miskolci Egyetem Levéltára, 3201/964. Vö. ezzel dr. Varga János 1963. október 24-én írt, hasonló tartalmú levelét. 1963. El. IV. A. 7/14. szám. Miskolci Egyetem Levéltára: „**Az igazságügyminisztérium 33.860/1963. I. M. VII. számú intézkedése szerint a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa az 1963. évi október hó 17. napján kelt 10-3/15/1963 számú elhatározásával [...] Pallagi Sándort [...] a büntetett előléthez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól kegyelemből mentesítette.**”

⁴³ Címzett: Művelődésügyi Minisztérium Műszaki Egyetemi Osztály, Kürti István, mb. osztályvezető elvtárs, Ügyiratszám: 17013/1963. Miskolci Egyetem Levéltára.

⁴⁴ 1963. november 13. Hajba Ottó vállalatvezető és Kohut Béla PB titkár javaslatai. Miskolci Egyetem Levéltára.

⁴⁵ A FÉMTERMIA Vállalat levele a Nehézipari Műszaki Egyetemnek 1963. november 6-án. Tárgy: Információadás. A levél aláírója: Németh Dezső párttitkár. Vö. a 32. lábjegyzettel. A jellemzés hasonló, mint az 1961-es levélben.

beosztás betöltésére egy bizonyos idő után. A vele történt elbeszélgetés után megnyugodott, tudomásul vette az elmondottakat”.⁴⁶ Megjegyzem, Apám e beszélgetés után nem „nyugodott meg”, hanem a valós okoknak személyesen járt utána Budapesten. Kérdéseire ott választ kapott, és világossá vált számára, hogy aki hű maradt ’56 szellemiségéhez, nem hasonlott meg, annak karrierjében adott viszonyok között ez volt a végső határ. Ami az üzem vezetőit illeti, valóban szerették volna Apámat több alkalommal magasabb beosztásba helyezni.

Amint a következő jelentések is bizonyítják, Apámat folyamatosan megfigyelték, rendszeresek voltak a „látogatások”, az információkérés mind az Ő, mind Édesanyám környezetében. A következő két jelentést a B.M. Bács-Kiskun Megyei Főkapitányság Kiskunfélegyházi V. és J. Kapitánysága adta: *B.M. Bács-Kiskun Megyei Főkapitányság. Kiskunfélegyházi V. és J. Kapitányság. Szám: 120/22-1962. Információ. Tárgy: Pallagi Sándor, Kiskunfélegyház-i lakosról, információ. 1962. április 9.*

„Nevezett személy nő. A felesége a Kiskunfélegyház-i kórházban dolgozik, mint orvos. [...] Baráti összetétele gyári munkásokból tevődik össze. Osztályidegen személyekkel nem barátkozik. Iszákos vagy züllött életmódot nem folytat. A családi köre rendezett. A környékbeli szomszédjaival, valamint az udvarbeli lakótársaival jó viszonyban van...”⁴⁷

B.M. Bács-Kiskun Megyei Főkapitányság. Kiskunfélegyházi V. és J. Kapitányság. Szám: 120/12-1963. Információ. Tárgy: Pallagi Sándor kiskunfélegyházi lakosról információ. 1963. március 10.

„Jelenleg a helyi Vegyipari Gyárban dolgozik, mint műszaki rajzoló, a munkáját a vezetői szerint kifogástalanul végzi, majd azt is megállapítottam, hogy a munkáját igen nagy szorgalommal és igyekezettel végzi, több esetben még munka után is bent marad a munkahelyén és dolgozik, amiért külön fizetést nem kap.

Vele szemben büntetőeljárás nincsen folyamatban, általában igyekszik a törvényeinket betartani és kerüli mindazt, amivel esetleg törvényeinket legkisebb mértékben is megszegné, voltak esetek, amikor ő maga figyelmeztetett másokat a helyes magatartásra.

⁴⁶ A Bács-Kiskun Megyei első titkár, Erdősi József levele Fekete Pálné országgyűlési képviselőnek 1970. április 14-én. A levél a család tulajdonában van.

⁴⁷ MNL BAZML, BM. Bács-Kiskun Megyei Főkapitányság. Kiskunfélegyházi V. és J. Kapitányság jelentése Pallagi Sándorról.

A környék lakói úgy ismerik, mint egy becsületes, józan életű fiatalembert, aki mindenkit a kellő tiszteletben tart.”⁴⁸

A Bács-Kiskun megyei Rendőrfőkapitányság III/III-as alosztályának SZIGORÚAN TITKOS 1964. december 3-i javaslata szerint: „Felülvizsgáltam Pallagi Sándor [...] operatív nyilvántartásban szereplő személy anyagát. A rendelkezésre álló dokumentumok alapján javaslom: ALAPNYILVÁNTARTÁSBAN MEGHAGYNI. Nyilvántartás alapja és dokumentumai:

1. 1955. június 21-én részt vett több társával Miskolcon a Nehézipari Műszaki Egyetemen az orosz tankönyvek és jegyzetek „ünnepélyes” elégetésén.⁴⁹ Tevékenységéért az egyetemi tanulmányainak további folytatásától eltiltották.⁵⁰
2. Az 1956-os ellenforradalmi események idején Miskolcon – mivel újból engedélyezték az egyetemi tanulmányai folytatását – aktívan tevékenykedett. Izgató tartalmú röplapokat készített és terjesztett. Részt vett az ÁVH. szigorúan titkos anyagainak széthurcolásában.
3. Az ellenforradalom idején kifejtett tevékenységéért a miskolci megyei bíróság a B. 1720/1957/7 sz. ítéletével szervezkedés és államtitok megsértésének büntette miatt 3 évi börtönre, mint főbüntetésre és egyes jogai gyakorlásától eltiltásra / : 3 év : / mint mellékbüntetésre ítélte. A Legfelsőbb Bíróság 1958. szeptember 10-én az ügyekben a Bf. VIII. 1866/1958/3. sz. ítéletben az I. fokú bíróság minősítését és ítéletét az alábbiak szerint változtatta meg: Bűnösnek mondta ki a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvétel miatt; a még külön az államtitok megsértésének büntette szerinti minősítést mellőzi. A megváltoztatott minősítés szerint büntetését 3 évről 1 év 2 hónapi börtönbüntetésre, mint főbüntetésre, 1 évi egyes jogoktól eltiltásra és 500 forint pénzbüntetésre, mint mellékbüntetésre leszállította.
4. A Miskolci Megyei RFK. 1957. március 8-án közbiztonsági őrizet alá helyezte, mely 1957. VII. 21-én szűnt meg,⁵¹ mivel előzetes letartóztatásba helyezték ellenforradalmi tevékenysége miatt.
5. A kiszabott büntetésének hátrányos jogkövetkezményei alól nem mentesült.⁵²

⁴⁸ MNL BAZML, BM. Bács-Kiskun Megyei Főkapitányság. Kiskunfélegyházi V. és J. Kapitányság jelentése Pallagi Sándorról.

⁴⁹ A dátum helytelen. A könyvégetés 1955. május 24-én volt.

⁵⁰ Két szemeszterre. Így térhetett vissza az egyetemre 1956 őszén.

⁵¹ A dátum helytelen. Helyesen: 1957. június 21.

⁵² Édesapám ekkorra már mentesült kiszabott büntetésének hátrányos jogkövetkezményei alól. Vö. a tanulmány 42. lábjegyzetével: „Az igazságügyminisztérium 33.860/1963. I. M. VII. számú intézkedése szerint a

Dokumentumok:

1. A V-145086 sz. irattári dossziében elfekvő saját kezűleg aláírt kihallgatási jegyzőkönyvei, Tóth Tihamér által aláírt tanúkihallgatási jegyzőkönyv, mely bizonyítja, hogy 1955-ben és 1956-ban milyen ellenséges tevékenységet fejtett ki.
2. A Legfelsőbb Bíróság Bf. VIII. 1866/1958/13. sz.⁵³ ítéletének fotómásolata, mely bizonyítja, hogy milyen bűncselekmény elkövetéséért vonták felelősségre.
3. Jelenlegi magatartását bizonyító társadalmi kapcsolatok tájékoztatásról készített feljegyzések és „Nagy Éva” fedőnevű ügynök jelentése.

Dokumentumok elhelyezése:

1. F-4493 sz. Figyelődosszié.
2. V-145086 sz. irattári dosszié. / : Fotómásolat rendelkezésre áll. : /

Nevezettre 1960. VII. 21-én a Miskolc Megyei RFK. Politikai Osztálya „F” dossziét nyitott az ellenforradalom idején kifejtett tevékenysége miatt. Időközben megyénk területére költözött és Kiskunfélegyházán helyezkedett el először a Vegyipari Gépgyárban, majd 1964-től a Műanyagfeldolgozó Ipari Vállalatnál, mint technikus.⁵⁴

Úgy az előző, mint a jelenlegi munkahelyén magatartása ellen kifogás nem merült fel. Zárkózott életet él, szoros kialakult kapcsolata nincs. Felesége, mint orvos dolgozik ugyancsak Kiskunfélegyházán.

A fentiek alapján javaslom nevezettet alapnyilvántartásban meghagyni.

Székesi Károly

r. őrnagy

Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa az 1963. évi október hó 17. napján kelt 10-3/15/1963 számú elhatározásával [...] Pallagi Sándort [...] a büntetett előélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól kegyelemből mentesítette.”

⁵³ Feljebb ez Bf. VIII. 1866/1958/3. sz.-ként szerepel. Több esetben megállapíthatóak az ÁVH dokumentumaiban ilyen pontatlanságok.

⁵⁴ Apám 1961. május 16-án kezdte a munkát a Vegyipari Gépgyárban, 1964. április 3.-tól dolgozott az Alföldi Műanyagfeldolgozó Vállalatnál a hivatalos bejegyzés szerint szerszámszerkesztőként.

Egyetértek:
Nagy Sándor
r. szds.
alosztályvezető

Engedélyezem:
Kastyák János
r. őrnagy
Osztályvezető h.
Bizottság vezetője⁵⁵

A nyolcvanas évek közepén még nyilvántartásban szerepelt Apám saját kezűleg kitöltött személyigazolványt igénylő adatlapja is⁵⁶, illetve a dokumentumok között található a Lakcím figyelőlap – még 1985. február 8-i dátummal is. Az adatlap kibocsátója az Állambiztonsági Operatív Nyilvántartási Osztály.⁵⁷ A dokumentumon olvasható megjegyzés: „Kérem fent nevezett személy újabb bejelentkezéséig e figyelőt nyilvántartási anyagában elhelyezni és új bejelentkezés esetén lakcímét az eredeti figyelőlapon közölni.” Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának Édesapámra vonatkozó iratai között található még 1989. március 11.-i keltezésű is, amely bizonyítja, hogy Apám még közvetlenül a rendszerváltás előtt is alapnyilvántartásban szerepelt.⁵⁸

Amint fentebb olvasható, Édesapámra 1960. VII. 21-én a Miskolc Megyei RFK. Politikai Osztálya „F” – figyelő – dossziét⁵⁹ nyitott az ellenforradalom idején kifejtett tevékenysége miatt. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának tájékoztatása szerint ez a dosszié nincs a levéltár őrizetében, sorsáról további információt nem tudtak adni...

Szarka Zoltán 2006-ban a Miskolci Egyetem '56-os kiállításának megnyitóján elmondott beszédében finom eleganciával, mértéktartással, méltósággal emlékezett az ötven évvel korábbi eseményekre, ugyanakkor kitért az '56-os emlékezetkultúra máig érzékelhető anomáliáira is. „Két hete Demcsák József barátom és volt tanítványom, akire a megtorlás során börtön és az egyetemről való kizárás várt, igen szép és megható előadásában úgy fogalmazott, hogy *„szívesebben beszélünk szenvedéseinkről és üldöztetéseinkről, mint az akkor megtapasztalt összetartozás lelkesítő erejéről és öröméről”*.”

⁵⁵ ÁBTL (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára) Vizsgálati dosszié, Dornbach Gyula és társai. ÁBTL – 3.1.9 – V – 145086/403-404.

⁵⁶ ÁBTL Vizsgálati dosszié, Dornbach Gyula és társai. ÁBTL – 3.1.9 – V – 145086/428.

⁵⁷ ÁBTL Vizsgálati dosszié, Dornbach Gyula és társai. ÁBTL – 3.1.9 – V – 145086/429.

⁵⁸ ÁBTL – 2.2.1 – EGPR

⁵⁹ F-4493-as jelzettel (30-F-4493-as nyitószámmal).

Ez lehet, hogy így van, egy dolog azonban nem tagadható le, és nem felejthető el: A forradalom leverése után létezett megtorlás is, amely a nemzetet kettészakította, és emberek ezreinek életét keserítette meg. A forradalom napjaiban felemelő érzés volt látni azt a felhőtlen boldogságot, amely az emberek szemében tükröződött, de szomorúan kellett tapasztalnunk azt is, hogy a visszatérő hatalom hogyan fertőzte meg az emberek lelkét, hogyan tette ellenségekké a barátokat. Mostani zivataros világunkban jó lenne, ha visszakaphatnánk '56 boldogságának egy részét, és ha '56 üzenetét ebben a szellemben értelmeznénk.”⁶⁰ Megjegyzem, Édesapám szenvedéseiről és üldöztetéseiről sem beszélt. Csendes befelé fordulással viszonyult 1956-hoz és az azt követő megtorláshoz, melynek elszenvedője volt. Így arról is csak ritkán hallhattuk, hogyan élte meg az október 22. és november 4. közötti időszakot: a remény, lelkesedés, önfeledt boldogság, felelősség, izgalom és ugyanakkor a kétségek, kérdések, majd a félelem, csalódottság érzéseit. Édesapám az 1957. február 20-i letartóztatását követő fizikai bántalmazások, kiszolgáltatottság, védtelenség traumáját is magába fojtotta. Oly sok kérdés – fájdalmasan sok – maradt válasz nélkül.

Életünket döntően befolyásolja emberi kapcsolataink alakulása. Édesapámat a Villamoszigetelő- és Műanyaggyárban szerették és megbecsülték, nekem is sokszor „anekdotázott” a régi idők legendásan jó hangulatáról. A munkáját, munkatársait nagyon szerette, és becsülte, alaposság, megbízhatóság, progresszív gondolkodás jellemezte.

A félegyháziak Édesapám iránti megbecsülését jelzi, hogy a rendszerváltás után egy politikai párt felkérte polgármesternek. Szerénysége, és minden bizonnyal józan megfontoltsága is arra ösztönözte, hogy e felkérést – bár rendkívül megtisztelőnek tartotta – udvariasan hárítsa. Tapasztalatának, kritikai érzékének és bölcsességének köszönhetően reálisan látta a társadalmi folyamatokat, azok várható alakulását.

Igazi Úr volt az életben, és az volt a tenispályán is – vagy a kosárlabdapályán, hisz sokoldalú, kiváló sportoló volt –, amint azt egykori teniszpartnerei oly gyakran és nagy szeretettel emlegetik.

Állhatatos, minden körülmények közötti tisztessége, becsületessége, őszintesége megkérdőjelezhetetlen, mint ahogy az adott szó szentsége is. Finom szellemessége, briliáns

⁶⁰Szarka Zoltán kiállítás megnyitó beszéde olvasható a Miskolci Öreg Kohászok honlapján: <http://acorp70.freeweb.hu/kettohatos.html>. A letöltés dátuma: 2016. április 17.

humora városszerte híres volt, már-már csodálatra méltó módon szót értett szinte mindenkivel. És ismert volt kifinomult, könnyed eleganciájáról is.

1956 tragédiája gyötörte egész életében. Azt hiszem, ahogy Apámra a történetek hatottak, és ahogyan mindezt feldolgozni próbálta, ezt nevezzük *könnyek nélküli sírásnak*. Édesanyámmal szeretnénk remélni, hogy Apám tőlünk megkaphatta azt a szeretetet, mely legalább részben feledtetni tudta Vele a megszenvedett igazságtalanságokat.

Édesapám 1986-ban súlyos szívinfarktust kapott, 2005-ös szívműtete után egészségi állapota rohamosan romlott. Életminőségét rontó, sokasodó tüneteit is türelemmel, nagy önfegyelemmel viselte.

Életének utolsó tizenöt hónapja felért egy keresztúttal. A borzalmas, az emberi méltóságot súlyosan sértő kórházi viszonyok és a kiszolgáltatottság szenvedéseit Édesanyám odaadó, szeretetteljes gondoskodása enyhíthette Apám számára.

Szinte végzetszerű, hogy Apám a börtönben Faludy György Villon átköltésében *A haláltánc balladát* szavalta:

*„Görnyedt testünknek nincsen ára,
s úgy halunk meg, mint a barom.*

[...]

*– A földbe térünk mindahányan,
s az évek szállnak, mint a percek,
véred kiontott harmatával
irgalmaz nekünk Jézus Herceg!”⁶¹*

Fényképek a múltból. Kiskunfélegyháza – Miskolc 1956 előtt. Miskolc – Miskolc-Tapolca: kirándulások, sportolás, egyetemi „életképek”. És hirtelen a fájdalmas eszmélés: én ilyen *felszabadult* örömet, vidámságot szinte soha nem láttam Apám arcán. Briliáns humorát élete

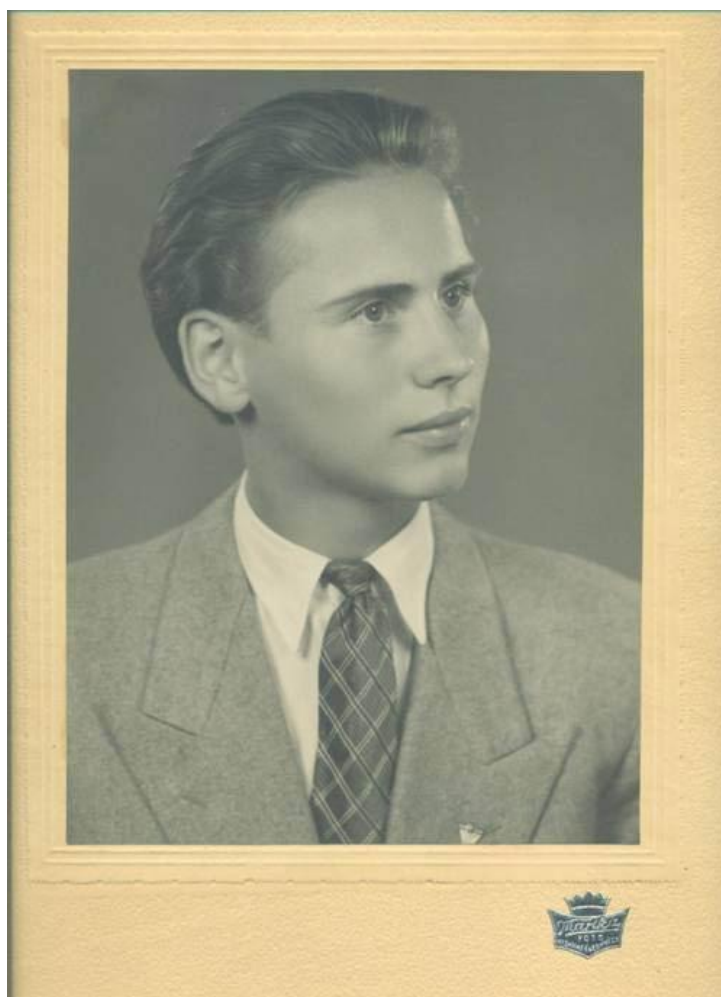
⁶¹ Erről Renn Oszkár is megemlékezik *Ellenőrzötten* című könyvében. i.m. 53.

Apám évekkal később is jó néhányszor „zendített rá” e sorokra. Mély nyomokat hagyhattak Benne...

végéig megőrizte, de amit ezeken a képeken látok, az valami egészen más. Ami '56-tal, helyesebben az azutáni megtorlással végleg eltűnt... Visszahozhatatlanul... Végérvényesen...

Szij Zoltán is észrevételezte Édesapámról írt Nekrológiájában, hogy „Cocó⁶² bezárkózott”.⁶³ Igen, az 1956 után átéltek gyötörték, nyomasztották egész életében. E bezárkózásnak, befelé fordulásnak, belső vívódásnak lehetséges – sőt, legvalószínűbb – magyarázatát adhatják a következő sorok:

„[...] Nem tudom, elveszíti-e emberi méltóságát az, akit a rendőrségen megvernek. Abban azonban bizonyos vagyok, hogy már az első ütéskor, mely lesújt rá, elveszít valamit, amit első megközelítésben talán *világ iránti bizalomnak* mondhatnánk [...].”⁶⁴

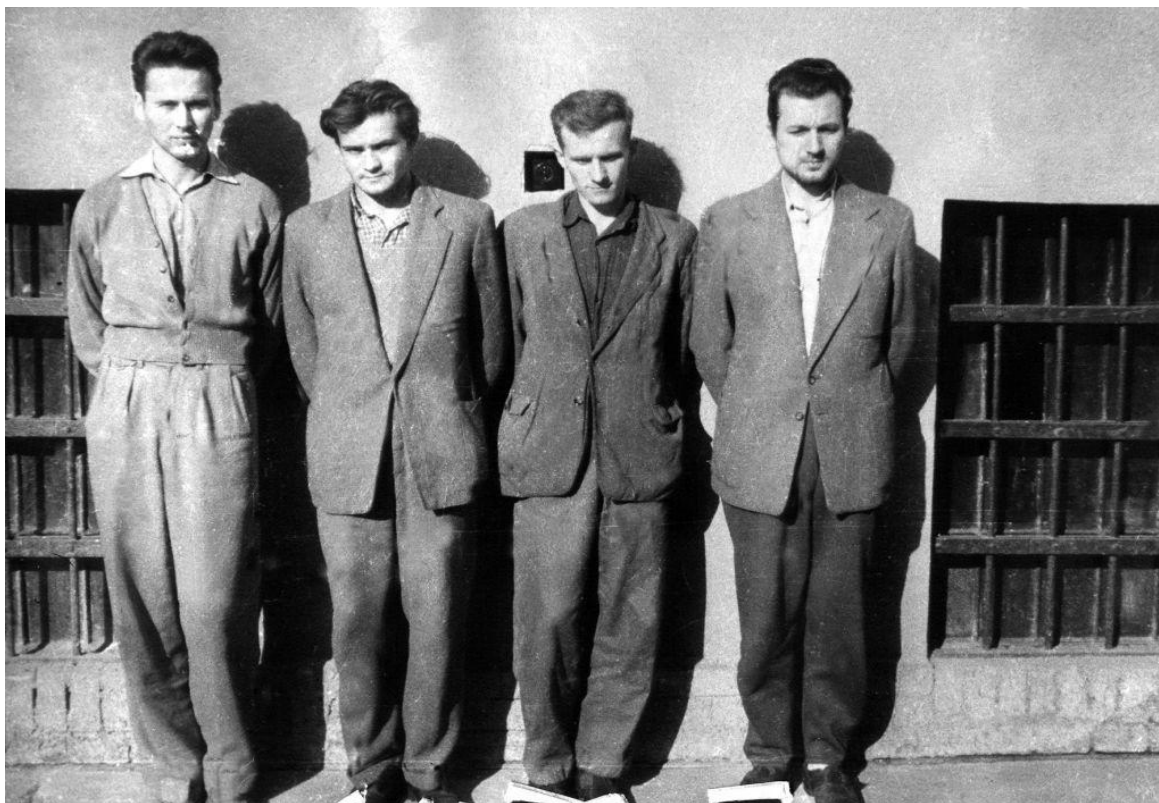

A fiatal Pallagi Sándor

⁶² Cocó volt Édesapám beceneve.

⁶³ Szij Zoltán Nekrológia elérhető a Miskolci Öreg Kohászok honlapján: <http://acorp70.freeweb.hu/pallagimemori.html>. A letöltés dátuma: 2016. április 17.

⁶⁴ Jean Améry, születési nevén Hans Mayer.

A Diákpárlament vezetői – Balról: Pallagi Sándor, Székely János, Tóth Tihamér, Dornbach Gyula – mind az ún. HETEK perének vádlottjai.

Hommage

„Bár még egyszer újra hallanám,
Ahogy szólsz hozzám, Apám!
Szemedben égne a régi láng,
Az, amit rám hagytál.

Bár még egyszer újra hallanám,
Ahogy szólsz hozzám, Apám!
Szememben ég az a régi láng,
Bennem él tovább.”⁶⁵

A szerzői jogokat az előadó-szerző gyakorolja.

⁶⁵ Major Eszter: Apám. Részlet.